

and ethnic essentialisation that were intellectual products of the Enlightenment.

ETNIČKI STEREOTIPI U RANIM EUROPSKIM ETNOGRAFIJAMA: PROUČAVANJE/PRIMJER HABSBURŠKOGA JADRANA OD OKO 1770. DO 1815.

SAŽETAK

Krajem 18. stoljeća njemačka je etnografska literatura ustanovila da među narodima postoje kulturne razlike, a varijante kao što su jezik ili religija ustanovljene su genetskim, a ne okolišnim čimbenicima. U istoj se literaturi susreću termini *Volksmoral*, koji podrazumijeva utemeljene kriterije o urednosti naroda, njegovoj radinosti, te političkoj tradiciji, i *Volksgeist*, prirodan nacionalni duh koji je zaslužan za osnovna obilježja naroda i na temelju kojega se baziraju patriotizam i nacionalni ponos. Zanimanje za porijeklo naroda krajem 18. stoljeća bilo je usko povezano s razvojem nacionalne svijesti. U to je doba Johann Gottfried von Herder, teoretičar kulturnog nacionalizma, svojim radom uvelike utjecao na znanstvenike srednje i istočne Europe i tako utro put kasnijem političkom nacionalizmu. Prema M. Burleighu i W. Wippermanu, Herderov je kulturni nacionalizam iskorišten za legitimizaciju njemačke vladavine nad bivšim zapadno-slavenskim i poljskim područjima.

Područja istočne i srednje Europe sa stoljetnom etničkom i lingvističkom raznolikošću (Silezija, Transilvanija, Habsburški Jadran), postala su pogodno područje za ispitivanje (ili potvrđivanje) takvih teorija o etnicitetu. U čitavom su nizu tekstova istaknuti izrazi kojima putopisci kao predstavnici "više" kulture ocjenjuju druge etničke skupine, uglavnom tretirane kao primjer inferiornih kultura, stvarajući pritom relativno ograničen niz stereotipa. Posebna se pozornost posvećuje tekstovima o austrijskoj Istri nastalima između 1770. i 1815. godine. Stereotipi o stanovnicima te regije fiksirani su i klišeizirani, posve analogno onima koji nastaju o stanovnicima drugih slavenskih zemalja. Istra se smatra jugom, područjem na kojem se govori mješavina različitih jezika upitnoga statusa, sa stanovništvom uglavnom negativnih moralnih osobina. U njemački se pisanim tekstovima osjeća aroma kolonijalnog diskursa kad slavenskog seljaka svode na prirodno biće kojemu je omogućeno uživanje u jednostavnosti života zbog svoje neopterećenosti civilizacijskim pogodnostima i napretkom. Takva percepcija istarskog čovjeka i prostora utjecala je na političke programe svih etničkih skupina koje su na njemu živjele, naime podjela Istre je bila anticipirana kad su Europljani počeli graditi svoje identitete u skladu s percipiranim etničkim, a ne regionalnim ili patriotskim razdvojenicima. Drugim riječima, nacionalizmi koji su se u Istri pojavili kasnije, u 19. stoljeću, barem su dijelom bili proizvod određenog trenutka u raščlambi i opisu europskih kultura, obilježenoga rasističkim diskursom.